

100 billige måder hvorpå man kan gøre sin film mere spændende:

Der var engang, hvor biografoplevelsen kunne være direkte livsfarlig - det påstod i alt fald de, der lancerede de populære horror, gyser og science-fiction film, som især amerikanske teenagere slugte råt uge efter uge, dengang en film var en film og en plattenslager let at få øje på.

af Jack Stevenson

William Castle havde udtænkt ovenstående gimmick til 'The Tingler'.

Ulig noget andet masseunderholdningsmedium har filmen altid befundet sig i konstant teknisk udvikling. Man har forbedret, opfundet og genopfundet tekniske detaljer, der har tjent til fornyelse af både produkt og præsentation. Således er mediet forblevet evigt 'nyt'. De tidlige dages farvelægnings-

metoder og lydeksperimenter bevidner det fundamentale behov for udforskning og forandring; og specielt i slutningen af 40'erne og op gennem 50'erne, hvor ærkefjenden, TV, gerne skulle begraves dybt under mulde, var der gang i såvel 3-D som et væld af smarte, brede formater, fx Todd-AO, Cinemascope, Cinerama. I 70'erne kom nye lydsystemer som fx 'Sensurround Sound' på banen, og nu om stunder skaber Douglas Trumbull's Ridefilm Corporation

filmmiljøer, i hvilke publikum bevæger sig i takt med handlingen på lærredet.

Selvom de fleste af ovennævnte smarte finesser blev overhalet af ny teknologi eller simpelt hen gik hen og blev umoderne, så var disse dybest set egentlige opfindelser, og ikke hvad man kan kalde 'gimmicks'. Toneangivende showmen som Mike Todd og videnskabelige pionerer som Dan Comstock og Herbert Kalmus, der grundlagde Technicolor Corporation er lige så vigtige for filmhistorien som en hvilken som helst skuespiller eller studie-boss.

Langt under dette niveau af videnskabelige visioner og opfindsomhed, og langt mindre vigtige – eller i det mindste mindre omtalte – var de såkaldte 'gimmicks'. De gav sig aldrig ud for at være andet end de var: et kneb, der skulle sikre, at lyden af kasseapperaterne aldrig ophørte – sære påfund, der glemtes ligeså hurtigt de havde tjent deres formål. I denne grå zone af showbiz kunne man finde fidusmagere, lyssky producenter og alskens semikunstneriske plattenslagere, der iklædt billige habitter vendte vrangen ud på sig selv for at give netop deres produkt den specielle 'edge', som skulle til for at sælge. Men – når det kom til stykket – så var filmmediet jo faktisk oplagt som basis for gimmicks, i og med det selv var blevet betragtet på samme måde, da det først kom frem – de småsmarte gutter var ganske enkelt på hjemmebane.

Rødderne

Fra midten af 50'erne, op gennem 60'erne og godt ind i 70'erne floredede, hvad man kan kalde gimmick-fænomenets 'guldalder'. Intet var for vakkeltvornt eller outreret til, at et publikum kunne udsættes for

det. Og målgruppen var i øvrigt umulig at forarge: den bestod af en hær af unge, amerikanske teenagere, der i forvejen slugte de mange lav-budget horror og science-fiction produktioner råt. Konkurrencen var hård, og selv en moderat succesfuld idé blev øjeblikkelig imiteret 100 fold.

I denne periode havde publikum langt mere end bare en film at skulle holde øje med. Man fik ting og sager foræret, løfter blev givet og af og til skulle man sågar skrive under på mystiske kontrakter, underkaste sig fidus-tests eller deltage i forskellige former for konkurrencer. Man henholdsvis messede og skreg sig gennem forestillinger, hvor det i øvrigt ikke var utænkeligt, at man blev zombieficeret, hypnotiseret, gramset på og i værste fald nærmest overfaldet undervejs – alt sammen udtænkt således at folk ikke bare fik en film, men derimod en veritabel SENSATION. Tilskuerne elskede det!

Gimmick traditionen har rødder tilbage i 30'erne og 40'erne, hvor landevejens filmkonger, de enmands-opererede rullende biografer, der tjente hurtige penge ved at rejse fra by til by og vise sensationsprægede programmer, kombinerede gøglerens salgsmetoder med det gængse PR-arbejde omkring showene. Folk som Dwain Esper og Kroger Babb var mestre i denne form for publicity. Esper lånte fx engang en ægte mumie, som han døbt 'Elmer the Dope Fiend', og så rejste han land og rige rundt og viste Elmer frem i forbindelse med visningen af sin narko-oplysningsfilm, *Narcotic* (32). Og da han i '49 relancerede Tod Brownings *Freaks* (32), hyrede han en hel hær af ægte freaks til at optræde på nogle høje platforme i biografens foyer og strøede for stemningens skyld savsmuld ud over hele gulvet. Espers kollega, Kroger Babb, var forud for sin tid, idet han opfandt en tidlig form for merchandising: i forbindelse med sine filmshows solgte han alt fra sexoplysningshæfter til miniaturebibler og make-up. Han rejste fra kyst til kyst og tjente styrtende på tilskuere, der åbenbart havde bedre økonomi end forstand.

William Castle

Det var imidlertid instruktøren William Castle, hvis storhedstid var i 50'erne og 60'erne, der skulle blive den egentlige "King of the Gimmick".

Castle begyndte allerede at producere gimmicks i 1928, da han som 15-årig var ansat som scenearbejder i et omrejsende teater. I forbindelse med en opsætning af 'Dracula' fandt han på,

at sætte en rigtig kiste udenfor teatret, brændte røgelse for at skabe en mystisk atmosfære og fiksede Dracula lidt op, således at denne kunne forsvinde fra scenen i en sky af røg for dernæst at dukke op i salen og hvæse ad det stakkels, skræmte publikum. Mange år senere – i '44 – instruerede han teaterstykket 'Meet a Body', og her lod han morderen flygte op gennem tilskuerrækkerne, mens seks betjente skød efter ham og altså dermed direkte ind i menneskemængden – ganske vist med løst krudt... Ideen var naturligvis, at få publikum til at føle sig som en del af fiktionen, og det var fuldstændig samme princip, han siden tog i brug i forbindelse med sine anstrengelser for at få det 'døde' filmmedium vakt til live.

I '58 da filmen *Macabre* havde premiere i Minneapolis ankom en kappeklædt Castle til skuepladsen i en fornem, sort rustvogn. Han anbragte sig i en kiste, der blev halet ud på fortovet foran biografen. Denne begivenhed fik hurtigt en større mængde nysgerrige forbipasserende til at samle sig – og rigtig godt blev det, da låget på kisten klappede i og gik i baglås; Castle blev så panikslagen, at han slog sig selv bevidstløs i forsøget på at hamre kistelåget åbent igen.

Han var imidlertid ikke den eneste, der ikke så nogen grund til at vente med løjerne til forestillingen var igang: gøglertraditionen tro begyndte mange af hans samtidige deres gimmicks ude på offentlig gade og vej. Således kunne man fx i forbindelse med lanceringen af filmen *Son of Sinbad* (53) se en gruppe sexede 'sinbad-piger' rejse med tog fra by til by for at lade sig hyld i hele landet. Og da filmen *Tom Thumb* (58) skulle promotes sendte man en kæmpe flok dværge ud at slå på tromme i Times Square.

Der er ikke engang tal på de mange gorilla-monstre, der i tidens løb har cyklet rundt i amerikanske gader for at skabe opmærksomhed omkring denne eller hin abe-skrækfilm – eller for den sags skyld på det enorme antal arbejdsløse skuespillere, der har måttet tage til takke med at gå omkring i byen iklædt

klodsede rumdragter til ære for en eller anden fuldkommen ligegyldig science-fiction flimmer.

Dimser og dingener

Når først man havde fået lokket det håbefulde teenage-publikum ind i biffen, gjaldt det om at etablere en mere kropsnær gimmick, der involverede hver enkelt gæst personligt. En meget brugt idé var at forære sære anordninger og dimser væk: I forbindelse med Castle filmen *Thirteen Ghosts* (60) fik man udleveret en særlig 'spøgelseskikkert'; og til Jullian Roffmans *The Mask* (61) blev der delt masker ud med instruktion om at tage dem på, når psykiateren på lærredet tog sin på – dermed skulle det være muligt at se de sjælelige gys, oveni købet i 3-D! Til filmen *Plague of the Zombies* (66) fik pigerne 'zombie-øjne' (egentlig bare et par briller), mens drengene fik vampyrtænder. Ved andre forestillinger var påfundene mere ordinære, det typiske udstyr var kunstige ar og drabelige kløer eller måske en magisk kappe.

Under selve filmen var det ikke kun den stakkels tilskuers krop, der blev manipuleret med – det var efter sigende også underbevidstheden! I film som *The Hypnotic Eye* (59), *The Thrill Killers* (65), *A Date With Death* (59) og *Terror in the Haunted House* (55) blev man enten hypnotiseret eller udsat for subliminal påvirkning.

Så er De advaret!

En del af spillet var de konstante advarsler og formaninger til publikum; heri lå der et udtalt løfte om uanede højder i chok-oplevelser og uforfalsket gys og gru. I forbindelse med

WARNING!

SPACE SHIELD EYE PROTECTOR

When you come to see
"FRANKENSTEIN MEETS THE SPACE MONSTER"

We will furnish you with a
FREE SPACE SHIELD EYE-PROTECTOR
to shield you from the high intensity cobalt rays that glow from
the screen and to prevent your abduction into Outer Space!

SEE! for the first time
Earth Horror vs. Space Terror!

**"FRANKENSTEIN MEETS
THE SPACE MONSTER"**

Curse of the Living Corpse (63) blev tilskuerne anmodet om at underskrive en "Fright Release". Og i *The Tinger* (59) opfordrede William Castle personligt publikum til at "skribe for livet!", når skræffeften blev for voldsom. I det frygtindgydende tredobbelte program med *The Undertaker and his Pals* (67), *The Embalmer* (65) og *The Corpse Grinders* (71) stod en uniformeret sygeplejerske parat med tilbud om gratis at måle om folks blodtryk skulle blive faretruende unormalt. Men der blev også foranstaltet metoder til at forhindre at folk skulle lide for megen fysisk overlast: Før de særligt blodige scener i *When the Screaming Stops* (73) blev tilskuerne advaret af en rød lampe, der blinkede, og i *Cannibal Girls* (72) blev man varskoet af lyden af en klokke. Reklamerne for *The Hatchet Murders* tog lidt lettere på tingene – de opfordrede blot folk til at knibe sig selv i armen, når uhyggen blev for stor. William Castle gik så vidt, at han tilbød at give folk pengene tilbage, hvis de følte sig for bange til at se filmens slutning, dette blev rent praktisk foranstaltet ved at afbryde filmen lige før slutningen, således at bangebuxsene kunne smutte ud. En mere makaber model var *Drive-In Massacre* (76), hvor en højtalerstemme annoncerede, at morderen var løs i biografen og at "...du kunne blive det næste offer!!!".

Amuletter, talismaner og livsforsikringer

Eftersom teenagere er berømte for at ignorere de voksnes gode råd, opfandt nogle bekymrede biografejere alle mulige mærkelige beskyttende talismaner: Til filmen *Frankenstein Meets the Space Monster* (65) fik de "space shield eye protectors" for at "shield patrons from high-intensity cobalt rays and prevent abduction into outer space". Og skulle man se Castles *I Saw What You Did* (65) var der sikkerhedsseler monteret på stolene. Ved visninger af *Black Sunday* (60) blev der uddelt særlige kort med en beskyttende messetekst påtrykt, og tilskuerne til *Burn, Witch, Burn* (62) fik en pose supersalt samt ordene til en ældgammel besværgelse. Havde man det tvivlsomme held at overvære en forestilling af *Flesh Eaters* (64), fik man tilbudt en pakke 'instant blood' – bare for det tilfældes skyld at monstrene skulle slippe ud af lærredet og ned på tilskuerrækkerne. Et mere yd-

mygt stunt var simpelt hen at udlevere brækposer, hvilket fx var tilfældet i *Beast of Blood* (70) og *Mark of the Devil* (70). Hvis alt andet glippede, blev publikum lovet økonomisk kompensation, hvis de skulle være så uheldige at gå hen og dø af skræk under filmen – omend staklen, der omkom under *Castle of Evil* (66) blev spist af med en gratis begravelse.

Men det var ikke kun beskyttelse og passiv forsikring, der satte ekstra fut under skrækken. Den mere angrebsorienterede amulet var også ganske populær: Til *Strait Jacket* (64) gav Castle sit publikum blodige papøker, mens tilskuerne til *The Torture Garden* (67) fik små pakker med "fright seeds", som de kunne så i deres helt egen tortur have. I forbindelse med visningen af *The Castle of Blood* (64) havde man den sjældne fornøjelse at kunne vinde 1 stk. dybfrossen kadvær plus en kvindeskulp. Og under filmen *Ben* (72) fik man gratis fotos af stjerneverdenen – dog var der mere stil over Andy Milligans tilbud til sine kunder, idet han udlovede en levende rotte som gevinst i et lotteri i forbindelse med visningen af *The Rats are Coming, the Werewolves are Here* (72), det var i øvrigt meningen, at dyret skulle bruges til at skræmme eventuelle svigermødre med.

Alle de mange advarsler, amuletter og underlige dimser kunne dog ikke beskytte det sagesløse publikum mod de mere håndgribelige gimmicks i form af monstre og andet uhyggeligt godtfolk, der somme tider blev sluppet løs mellem stolerækkerne. Man risikerede at blive tilnærmelsesvis overfaldet – og søde teenagepiger blev sågar engang imellem 'bortført' ud i biografens baglokale. Sådanne nervepirrende hændelser fandt bl.a. sted under *The Thrill Killers*, *The Incredibly Strange*

DISGUISE YOURSELF
FROM THE FORCES
OF EVIL!

GET YOUR "RASPUTIN" BEAR!
FREE
AS YOU ENTER THE THEATRE!
GIVEN TO GUYS AND GALS ALIKE!

Creatures Who Stopped Living And Became Mixed-Up Zombies (64), *The Vampire's Coffin* (58) samt *The Robot Vs. the Aztec Mummy* (59). Og hvis William Castle var 'King of the Gimmick', kan man med rette sige, at Ray Dennis Steckler – instruktøren bag de to førstnævnte film – var hofnarren, idet han udførte denne noget voldsomme form for gimmick med større entusiasme end nogen anden.

En anden – men mindst ligeså ulækker – form for gimmick foregik udelukkende på den lille scene foran lærredet: Således blev der ved premieren på *The Worm Eaters* (77) i Las Vegas afholdt ormespisningskonkurrence (med levende orm!!!).

Af og til kunne de forskellige gimmicks dog virke lidt bedre end oprindelig tænkt: Ved premieren på William Castles film *House on Haunted Hill*, der løb af stablen i San Franciscos Golden Gate Theater i '58, var det meningen, at et 3 1/2 meter langt plastik skelet skulle komme frem af en sort kasse og flyve hen over publikum ved hjælp af et snoretræksystem. Men netop som fyren dinglede hen over folks hoveder, knækkede der selvfølgelig en snor...: "The kids rose in their seats, grabbed the skeleton and, holding it, bounced it up into the air. The theater was a madhouse!" – skrev Castle mange år senere i sine erindringer.

Nyt liv til gimmicks

I '88 besluttede Strand Theater i San Francisco at vise *The Tangler* med gimmick og hele molevitten. Man hyrede derfor en lokal stuntman med teknisk snilde – Barry Schwartz – til at installere den såkaldte 'Percepto' anordning, hvilken var, hvad man oprindelig havde brugt ved visninger af denne film. Ideen var, at publikum skulle føle, at der var et monster løs under sæderne i biografen, i den originale udgave havde man opnået dette ved at montere snurrende apparater under stolene, disse kunne så efter behag aktiveres fra en central position i operatørrummet. Schwartz besluttede imidlertid, at det ville være meget nemmere simpelt hen at sætte strøm til sædernes metaldele. Forestillingen gik for fulde huse, og da man på det rette tidspunkt tændte for strømmen, var der ingen, der følte noget som helst – de mange menneskekroppe absorberede ganske enkelt strømmen, så den snurrende fornemmelse udeblev. I pausen var få af tilskuerne blevet tilbage i salen, og de fik snurrende fornemmelse for alle pengene, da arrangørerne forsøgte en sidste gang at få installationen til at virke, for nu var den absorberende effekt af de mange menneskekroppe ikke tilstede, og dermed blev der rigelig stød til de så tilbageværende.

I '91 kontaktede Roxie biografen

i San Francisco samme Schwartz i forbindelse med installationen af en række gimmicks, man havde påtænkt som muntert indslag i en Castle filmserie. Men da det kom til stykket, svigtede modet, og man endte med at nøjes med at tegne personlige forsikringer til hver enkelt tilskuer – forsikringerne dækkede i tilfælde, hvor personen døde af skræk under forestillingen.

Fire år senere, da Castro biografen – også i San Francisco – viste et retrospektivt William Castle program, kom førnævnte Schwartz på banen igen. Man huskede dog udmærket de elektriske stole i Strand, og da man gerne ville undgå alt for mange sagsanlæg i forbindelse med omkomne tilskuere, valgte man at lade ham installere en 'lynmaskine', der skulle give visuelle chok snarere end en lidt for snurrende fornemmelse i bagdelen.

I januar '96 blev selvsamme gimmick importeret af Nederlands Filmmuseum i Amsterdam. Her gik man mere seriøst til værks, idet man løste vibrationsproblemet ved at montere et antal apparater, der var erhvervet hos en sexlegetøjfabrik. Hertil kom, at man syntes så godt om den schwartzske lynmaskine, at den også fik lov at bidrage til rædselsatmosfæren i salen.

Den moderne version

For de sofistikerede, moderne filmfolk og -forskere var dette års Rot-

terdam Film Festival et sand Eldorado m.h.t. udviklingen indenfor interaktive medier, der repræsenteredes med et særligt fokus på emnet "Exploding Cinema – exploring the digital revolution". Gloria Davenport, der er en af topfolkene ved Media Lab på Massachusetts Institute of Technology, forelæste om den seneste udvikling i dette område. Desuden kunne der opleves et væld af hard- og softwaredemonstrationer af produkter og opfindelser, hvor man endelig for alvor selv kan være med i den fagre, ny verden. Og dog, mellem alt det nye smarte, valgte "Exploding Cinema" programmet at vise en 16mm kopi af William Castles *Mr. Sardonicus* (61). Denne film havde Castle lavet således, at publikum selv kunne vælge, hvordan slutningen skulle være: ved hjælp af et kort med selvlæsende tryk kunne man holde en tommelfinger enten op eller ned og således vælge, om man syntes, at *Sardonicus* skulle straffes til sidst – eller om han skulle have lov at gå fri. Denne forestilling var en smuk hyldest til en tid, hvor film måske ikke var direkte interaktive – men til gengæld så meget mere hyperaktive.

Oversættelse: Maren Pust

F E S T I V A L

EDINBURGH

Hvert år i august fordobles indbyggertallet i Edinburgh, Skotlands smukke middelalderhovedstad. Edinburgh Castles tattoo er kun en ubetydelig detalje i det mylder af kulturelle tilbud byen har at byde på og som tiltrækker folk fra hele verden. Et af de betydelige trækplastre er "The Drambuie Edinburgh Film Festival" som i år fejrer sit 50 års jubilæum, og dermed er den ældste filmfestival i verden.

Men den har også meget andet at være stolt af. Lige fra begyndelsen havde den fingeren på pulsen og holdt bl.a. premiere på Flahertys *Louisiana Story*. Rossellinis *Ger-*

many Year zero og Mizoguchis *Ugetsu Monogatari*. I 60'erne opfandt Edinburgh ideen om at vise kendte instruktørers film retrospektivt. Forud for sin tid re-evaluerede Edinburgh de store westerns, actionfilm og melodramaer og fejrede Houston, Fuller, Sirk og Scorsese. Dette gav genlyd i resten af verden, og John Houston udtalte: "it's the only film festival worth a damn".

Nu om stunder er filmfestivalen kun en ud af mange, men den har stadig unikke tilbud på sit repertoire. Et af disse kommer under betegnelsen "New British Expo" og blev lanceret for første gang i 1995. Det

er det eneste sted i verden, hvor praktisk taget alle britisk producerede spillefilm, kortfilm og filmskolefilm fra det seneste år kan ses på kun 6 dage. Dette tiltrækker folk fra alle hjørner af den britiske og amerikanske filmindustri som kan møde og opdage nye talenter, og det var da også her at folkene fra *Trainspotting* først mødte hinanden.

Edinburgh var også den første festival, som sidste år introducerede "Scene by Scene", hvor instruktører, kamerafolk o.a. viser klip fra og diskuteter deres film med os – biografgængerne. I år kom Cronenberg og viste klip fra sin nye film *Crash*,